

УДК 342.95

Т.А. КОБЗЄВА, Сумський державний університет

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО АДМІНІСТРАТИВНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ В СФЕРІ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ, ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Ключові слова: правові засади, адміністративна відповідальність, протидія, легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом, адміністративне законодавство

В умовах інтеграції України до Європейського економічного простору, постійних цінових і валютних коливань, особливого значення в діяльності держави набуває створення стабільної та збалансованої фінансово-економічної системи. Саме така система має стати основою для ефективного розвитку ринкових відносин та держави в цілому. На жаль, сьогодні у нашій державі існує ряд чинників, які, завдаючи шкоди її фінансовій системі, гальмують економічний розвиток. Одним із них є вчинення різноманітних економічних злочинів та правопорушень, зокрема легалізація (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом. Даний вид протиправної діяльності позбавляє державу значної суми коштів, яку вона могла би спрямувати на розвиток всіх сфер життєдіяльності суспільства. Саме тому в чинному законодавстві одним з важливих напрямків державно-владної управлінської діяльності визнано протидію легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, у тому числі притягнення осіб, що вчинили такі діяння чи сприяли їх вчиненню, до відповідальності.

Дослідженням загальних питань адміністративної відповідальності за вчинення право-

порушень займалися такі відомі вчені-адміністративісти, як О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, В.Т. Білоус, М.В. Бондарева, В.М. Гаращук, І.П. Голосніченко, А.Т. Комзюк, С.Ф. Константінов, М.Й. Коржанський, Ю.Ф. Кравченко, М.П. Кучерявенко, Н.П. Матюхіна, О.М. Музичук, В.П. Петков, В.І. Олефір, О.П. Рябченко, О.Ю. Синявська та інші. Однак питання адміністративної відповідальності в сфері легалізації (відмивання) злочинно отриманих доходів на сьогоднішній день детально не досліджувалися. Тому метою даної статті є визначення основних правових засад адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та надання пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства з указаних питань. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання: визначити поняття адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом; охарактеризувати чинні правові норми з даного питання; визначити існуючі колізії та прогалини в законодавстві та надати ґрунтовні пропозиції щодо їх усунення. Новизна роботи визначається тим, що у ній визначено особливості адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та надано ґрунтовні пропозиції щодо вдосконалення адміністративного законодавства в даній сфері.

Притягнення осіб до відповідальності за легалізацію (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, регулюється Кримінальним кодексом України, де в ч.1 ст.209 передбачено, що вчинення фінансової операції чи правочину з коштами або іншим майном, одержаними внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, а також вчинення дій, спрямованих на приховання чи маскуванню незаконного походження таких коштів або іншого майна чи володіння ними, прав на такі кошти або майно, джерела їх походження, місцезнаходження, переміщення, а так само набуття, володіння або використання коштів чи іншого майна,

одержаних внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, – караються позбавленням волі на строк від трьох до шести років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до двох років з конфіскацією коштів або іншого майна, одержаних злочинним шляхом, та з конфіскацією майна [1].

Тобто, за вищевказані діяння винна особа підлягає кримінальній відповідальності. Проте існує ряд діянь у сфері легалізації злочинно отриманих доходів, за які чинним законодавством передбачено адміністративну відповідальність. Зокрема, вона передбачена Кодексом України про адміністративні правопорушення (ст.166-9) та Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму».

Сьогодні у науці адміністративного права питання адміністративної відповідальності в сфері легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, практично не розглядалися. Тому при вивченні даного питання доцільно звернутися до загальних наукових розробок адміністративної відповідальності.

Адміністративна відповідальність – це різновид правової відповідальності, специфічна форма негативного реагування з боку держави в особі її компетентних органів на відповідну категорію протиправних проявів (передусім адміністративних проступків), згідно з якою особи, що скоїли ці правопорушення, повинні дати відповідь перед повноваженим державним органом за свої неправомірні дії і понести за це адміністративні стягнення в установлених законом формах і порядку [2].

Деякі науковці її визначають як «застосування державними органами, посадовими особами та представниками влади встановлених державою заходів адміністративного покарання до громадян, а в певних випадках – до організацій, за порушення законності та державної дисципліни» [3, с.129].

Враховуючи вказані визначення можна зробити висновок, що основними ознаками адміністративної відповідальності є: 1) вона є формою негативного реагування компетент-

них органів державної влади на особу, що вчинила правопорушення; 2) застосовується за вчинення правопорушення, передбаченого Кодексом України про адміністративні правопорушення чи іншим нормативно-правовим актом; 3) полягає в накладенні на особу адміністративного стягнення; 4) заходи адміністративної відповідальності можуть застосовувати лише визначені законодавством органи державної влади чи їх посадові особи. Особливістю адміністративної відповідальності в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, є те, що вона застосовується, як правило, до суб'єктів первинного фінансового моніторингу за вчинення діянь, які порушують вимоги законодавства в сфері протидії легалізації злочинно одержаних доходів.

Таким чином, під адміністративною відповідальністю за правопорушення в сфері легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, необхідно розуміти застосування компетентними органами державної влади та їх посадовими особами адміністративних стягнень до суб'єктів первинного фінансового моніторингу та інших, визначених законом суб'єктів, за вчинення правопорушень у даній сфері.

Підставою застосування такої адміністративної відповідальності є вчинення особою правопорушення, пов'язаного з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом. Поняття проступку в даній сфері впливає із загального визначення адміністративного правопорушення. Ним є протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність [4]. Враховуючи специфіку досліджуваної сфери, правопорушенням в сфері легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, є протиправна, винна дія чи бездіяльність, яка спрямована на узаконення злочинно отриманих доходів і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність.

Кодексом України про адміністративні правопорушення та Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню)

доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» передбачено, що за вчинення правопорушення в сфері легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, особа підлягає застосуванню адміністративного стягнення у вигляді штрафу, розмір якого залежатиме від виду вчиненого проступку, особи порушника, характеру вини, наявності пом'якшуючих чи обтяжуючих обставин.

Відповідно до ст.27 Кодексу України про адміністративні правопорушення, штраф – це грошове стягнення, яке накладається на громадян і посадових осіб за адміністративні правопорушення у випадках, установлених законодавством України [4]. Як адміністративно-правова санкція, штраф характеризується:

- 1) державним примусом;
- 2) обмеженням майнових інтересів тих, до кого він застосовується;
- 3) одночасним (разовим) стягненням [5, с.130].

Що стосується процедури реалізації даного стягнення, то штраф за правопорушення в сфері протидії легалізації злочинно отриманих доходів повинен бути сплачений порушником не пізніше 15 днів з дня вручення йому постанови або 15 днів з дня повідомлення про залишення скарги або протесту без задоволення.

За загальним правилом, у разі несплати правопорушником штрафу у строк, установлений частиною першою ст.307 Кодексу України про адміністративні правопорушення, постановою про накладення штрафу надсилається для примусового виконання до відділу державної виконавчої служби за місцем проживання порушника, роботи або за місцезнаходженням його майна в порядку, встановленому законом.

У порядку примусового виконання постанови про стягнення штрафу за вчинення адміністративного правопорушення з правопорушника стягується:

- подвійний розмір штрафу, визначеного у відповідній статті Кодексу та зазначеного у постанові про стягнення штрафу;
- витрати на облік зазначених правопорушень. Розмір витрат на облік правопорушень визначається Кабінетом Міністрів України [4].

Проаналізувавши два основних нормативно-правових акта в сфері адміністративної від-

повідальності за легалізацію доходів, отриманих злочинним шляхом, а саме Кодекс України про адміністративні правопорушення та Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» можна визначити ряд розбіжностей в них.

Так, наприклад, ч.1 ст.166-9 КУпАП передбачає, що порушення вимог щодо ідентифікації та вивчення фінансової діяльності особи, яка здійснює фінансову операцію тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб суб'єктів первинного фінансового моніторингу, громадян – суб'єктів підприємницької діяльності від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [4].

Стаття 23 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» визначає, що у разі невиконання (неналежного виконання) суб'єктом первинного фінансового моніторингу вимог цього Закону та/або нормативно-правових актів, що регулюють діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, на нього в установленому законом порядку може бути накладено штраф: за порушення вимог щодо ідентифікації та вивчення фінансової діяльності осіб у випадках, передбачених законодавством, – у розмірі до 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (для суб'єктів первинного фінансового моніторингу, які не є юридичними особами, – у розмірі до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян) [6]

Порівнявши вказані правові норми, можна побачити, що за одні й ті ж самі протиправні діяння вони передбачають різні розміри адміністративного стягнення, яке накладається на порушника. Крім того, відмінність між ними також полягає в тому, що Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» на відміну від Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачає диференціацію покарання залежно від суб'єкта, що вчинив проступок. Так, він окремо виділяє стягнення для

суб'єктів первинного фінансового моніторингу, які є юридичними особами та тих, які такими не являються.

Такі розбіжності приводять до того, що за одне й те ж саме правопорушення до різних осіб можуть бути застосовані різні види стягнення, залежно від того, яким нормативно-правовим актом керувалася посадова особа, яка вирішувала справу. А це вже є свого роду порушенням конституційного принципу рівності громадян. Тому доцільно внести зміни до вказаних нормативно-правових актів встановивши однакове покарання за порушення вимог щодо ідентифікації та вивчення фінансової діяльності осіб у випадках, передбачених законодавством. Це також стосується визначення розміру адміністративного стягнення за невиявлення, несвоєчасне виявлення та порушення порядку реєстрації фінансових операцій, що відповідно до законодавства підлягають фінансовому моніторингу, за неподання, несвоєчасне подання, порушення порядку подання або подання Спеціально уповноваженому органу недостовірної інформації про фінансові операції, що відповідно до закону підлягають такому моніторингу; за порушення порядку зупинення фінансових операцій тощо.

Крім того, у Кодексі України про адміністративні правопорушення доцільно провести диференціацію розмірів штрафів залежно від суб'єкта, що підлягає відповідальності. У санкціях статей доцільно окремо визначити розмір стягнення для суб'єктів підприємницької діяльності та осіб, що не є юридичними особами.

Що стосується вдосконалення адміністративної відповідальності згідно Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму», то в санкціях ст.23 доцільно крім верхньої межі штрафу передбачити ще й нижню межу. Це сприятиме зменшенню корупційних проявів при призначенні покарання за вчинення правопорушення в сфері легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

Чинним законодавством передбачено, що стягнення за проступок в сфері легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, накладається в межах, визначених санкціями статей

Кодексу України про адміністративні правопорушення чи іншими нормативно-правовими актами. На сьогоднішній день такі санкції визначені в вищевказаному кодексі та в Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму». Враховуючи колізію норм даних правових актів в частині розміру санкцій за правопорушення в сфері легалізації злочинно одержаних доходів, доцільно встановити правило: Якщо справа про адміністративне правопорушення в сфері легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, розглядається суддею (судом), то він не може призначити стягнення менше нижчої межі, передбаченої санкцією відповідної статті Кодексу України про адміністративні правопорушення, а також перевищити його максимальний розмір. Якщо справа про такий проступок розглядається суб'єктами державного фінансового моніторингу, то вони не можуть призначити стягнення більше ніж передбачено санкціями ст.23 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму».

Також прогалиною в чинному законодавстві є відсутність чіткого визначення шляхів розподілу та використання вилучених злочинних доходів. Враховуючи те, що вони були отримані незаконним шляхом, а також те, що вони виступають предметом нового злочину, вбачається доцільним використовувати їх у державних потребах. Такі кошти та речі матеріального світу мають бути спрямовані на вдосконалення діяльності органів державної влади та правоохоронних органів у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом.

При вчиненні однією особою двох або більше проступків у сфері легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, адміністративне стягнення застосовується за кожне правопорушення окремо. Якщо ж такі справи розглядаються одним і тим же судом чи суб'єктом державного фінансового моніторингу, то покарання за їх вчинення накладається в межах санкції, що передбачає пока-

рання за більш серйозне правопорушення з числа вчинених.

Таким чином, за вчинення правопорушень в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, особа несе адміністративну відповідальність на загальних підставах за винятком деяких специфічних аспектів. На сьогоднішній день законодавство України в даній сфері потребує систематизації та удосконалення. Зокрема, необхідно привести у відповідність норми Кодексу України про адміністративні правопорушення та Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» в частині визначення суб'єктів, уповноважених розглядати справи про такі правопорушення, та конкретизації санкцій, що застосовуються за їх вчинення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний кодекс України : від 05.04.2001 р., № 2341-III // ВВР України. –

2001. – № 25–26. – Ст. 131.

2. Алфьоров С. М. Адміністративне право: Загальна частина / С. М. Алфьоров [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/19310227/pravo/administrativna_vidpovidalnist#671.

3. Овсянко Д. М. Административное право : учеб. пособие / Д. М. Овсянко. – М. : Юрист, 2000. – 468 с.

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : від 07.12.1984 р., № 8073-X // ВВР Української РСР. – 1984. – Дод. до № 51. – Ст. 1122.

5. Коваленко Л. П. Адміністративно-правові заходи охорони навколишнього природного середовища: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07 / Коваленко Лариса Павлівна. – Х., 2003. – 197 с.

6. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму» : від 28.11.2002 р., № 249-IV // ВВР України. – 2003. – № 1. – Ст. 2.

Кобзева Т. А. Удосконалення законодавства про адміністративну відповідальність за правопорушення в сфері протидії легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом / Т. А. Кобзева // Форум права. – 2012. – № 2. – С. 347–351 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-2/12ktaozs.pdf>

На основі комплексного дослідження визначено основні правові засади адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та надано ґрунтовні пропозиції щодо вдосконалення законодавства в даній сфері.

Кобзева Т.А. Совершенствование законодательства об административной ответственности за правонарушение в сфере противодействия легализации (отмывания) доходов, полученных преступным путем

На основе комплексного исследования определены основные правовые принципы административной ответственности за правонарушение в сфере противодействия легализации доходов, полученных преступным путем, и предоставлены предложения относительно совершенствования законодательства в данной сфере.

Kobzeva T.A. Improvement of Legislation on Administrative Responsibility for Offenses in the Sphere of Combating Legalization of Proceeds from Crime

Based on a comprehensive study the basic principles of administrative liability for violations in the field of combating legalization of proceeds from crime, substantial suggestions for improvement of legislation in this area were given.